

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE’NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

Stratejik Rapor: 1

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
AÇIŞ KONUŞMASI	
Süleyman ŞENSOY.....	4
KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK	
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK.....	5
TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER	
E. Kur. Kd. Alb. Atilla SANDIKLI.....	16
DEĞİŞEN KONJONKTÖRDE MİLLİ GÜVENLİK	
Süleyman ŞENSOY.....	26

SUNUŞ

Küreselleşme sürecinde dünyadaki ve yakın coğrafyamızdaki (Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkaslar) iktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel gelişmeler ve değişimler baş döndürücü bir hızla yaşanmaktadır. Küresel ve bölgesel düzeylerde gerçekleşen bu hızlı gelişmeler ve değişimler ülkemizi yakından ve yoğun bir biçimde etkilemektedir.

İç ve dış (küresel ve bölgesel) dinamikler nedeniyle ülkemizde de hızlı bir biçimde iktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel gelişmeler ve değişimler yaşanmaktadır. Hem küresel ve bölgesel düzeylerde hem de ülkemizde meydana gelen bu yeni gelişmeler ve değişimler sadece kamu kesimini değil, fakat aynı zamanda sivil toplumu da çok yakından ve yoğun bir biçimde etkilemektedir.

Yeni gelişmeler ve değişimler bir yandan yeni problemler üretirken bir yandan da yeni fırsatlar doğurmaktadır. Yeni ortaya çıkan problemleri en iyi şekilde analiz edip, bu problemlere karşı önlemler almak gerekir. Böylece problemlerin neden olabileceği zararları önleyebilir veya asgari düzeye indirebiliriz.

Küresel ve bölgesel gelişmeler ayrıca ülkemiz için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Bu fırsatlar iyi analiz edilip doğru bir biçimde değerlendirildiği takdirde ülkemiz açısından olumlu gelişmeler sağlanabilir. Yani, küresel ve bölgesel gelişmelerin yarattığı yeni fırsatlar, ülkemizin iktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel alanlarda gelişip güçlenmesinde kullanılabilir.

Hem karşımıza çıkan problemlerin üstesinden gelebilmek, hem de yeni fırsatlardan maksimum düzeyde faydalanabilmek için, dünyada ve ülkemizde meydana gelen iktisadi, siyasi ve sosyo-kültürel gelişmeleri ve değişimleri yakından takip etmek, bu gelişmeler ve değişimler hakkında bilgi sahibi olmak, elde edilen bilgileri doğru bir biçimde işlemek ve nihayet geleceğe yönelik gerçekçi, etkin, dinamik ve uygulanabilir stratejik vizyon geliştirmek mecburiyetindeyiz. Aksi takdirde, ne karşılaşılan problemler çözülebilir ne de ortaya çıkan yeni fırsatlar olumlu bir biçimde değerlendirilebilir.

“Stratejik Vizyon Geliştirme Çalıştay (Workshop) Toplantıları” böyle bir zaruri ihtiyaç ortamında Türkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)'nin katkılarıyla T. C. İçişleri Bakanlığı tarafından planlanmıştır. Bir yıl boyunca 12 konu hakkında ayda bir çalıştay toplantıları düzenlenecektir. Her çalıştay toplantısına İçişleri Bakanlığı'nın belirleyeceği üst düzey yönetici personel ile konuyla ilgili uzman, akademisyen ve bilim adamları katılacaktır. Uzman, akademisyen ve bilim adamları tarafından sunumların yapılacağı çalıştay toplantılarında konular interaktif bir yöntemle ele alınacak ve irdelenecektir. Her çalıştay sonrasında, toplantıda sunulan tebliğiler “Stratejik Rapor” olarak yayınlanacaktır. Böylece bir yıl içinde toplam 12 çalıştay toplantısı düzenlenmiş ve 12 “Stratejik Rapor” yayınlanmış olacaktır.

Bu çalıştay toplantılarının ilki 31 Ekim 2006 tarihinde Ankara İlci Residence Hotel'de düzenlenmiştir. “Küresel ve Bölgesel Güvenlik Sorunlarının Türkiye'ye Yansımaları” konusunun ele alındığı ve tartışıldığı ilk çalıştay TASAM Başkanı Süleyman ŞENSOY'un açış konuşması ile başlamıştır. Çalıştayda sırasıyla Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, E. Kur. Kd. Alb. Atilla SANDIKLI ve Sayın Süleyman ŞENSOY tarafından konuyla ilgili sunumlar yapılmıştır.

AÇIŞ KONUŞMASI

Kıymetli müsteşarım, valilerim ve birbirinden değerli bürokratlarımız;

İçişleri Bakanlığımız adına TASAM olarak katkıda bulunduğumuz Stratejik Vizyon Geliştirme workshop (çalıştay) toplantılarından ilkinde teşekkürlerinizden dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

İlgili yetkililerimizin onayı dâhilinde 12 toplantı olarak planlanan proje ayda bir gerçekleştirilecektir. Yapılan çalışmalar ve değerlendirmeler her toplantı sonunda birer Stratejik Rapor olarak derlenip yayınlanacaktır. Dolayısıyla proje sonunda toplam 12 çalıştay çalışması gerçekleştirilmiş ve toplam 12 Stratejik Rapor yayınlanmış olacaktır.

Konuşmacılarımızın sunumlarına geçmeden önce kısaca bugünkü programı arz etmek istiyorum: Sırasıyla Prof. Dr. Hasret ÇOMAK ve TASAM Genel Müdürü E. Dz. P. Kur. Kd. Alb. Atilla SANDIKLI sunumlarını yapacaklar. Bu iki sunumun ardından benim final konuşmam olacak. Şimdi sözü, sayın Prof. Dr. Hasret ÇOMAK'a bırakıyorum.

Süleyman ŞENSOY

TASAM Başkanı

KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK*

I. Giriş

Soğuk savaşın sona ermesi ile SSCB dağılmış, iki Almanya birleşmiş, Çekoslovakya'nın ikiye, Yugoslavya'nın altıya ayrılmasıyla Avrasya bölgesinde yirminin üzerinde yeni devlet kurulmuştur. Bu gelişmelerden bazıları son derece sakin cereyan ederken, bazıları da yüz binlerce kişinin ölümüne, yerlerinden edilmesine yol açan sıcak çatışmaların gölgesinde yürümüştür. Soğuk Savaş yıllarında rastlanılmayan nitelikte etnik ve dinsel çatışmalar küreselleşme döneminin başlangıç yıllarına damgasını vurmuştur. Buna paralel olarak, güvenlik yapılanmaları yeni tehdit biçimleri ve yeni aktörlerle birlikte yeniden oluşturulmaya başlanmıştır. Terörizm ve örgütlü suçlar başta olmak üzere devlet dışı birimlerce yürütülen ve zaman zaman bazı devletlerin çıkarları doğrultusunda destek verdikleri faaliyetler, küreselleşme döneminin uluslararası güvenlik sisteminin öncelikli sorunları haline gelmiştir.

2000' de 6 milyar 100 milyon olan dünya nüfusunun 2015 yılında 7 milyar 200 milyona ulaşacağı beklenmektedir. Bu artışın %95'i geliştirmekte olan ülkelerde görülecek, açlık ve işsizlik gibi saiklerle kırsal kesimden kentlere göç edecek olan nüfus, geliştirmekte olan ülkelerdeki kentlerin yaşam şartlarını kötüleştirecek ve siyasal-ekonomik istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bu ülkelerden gelişmiş ülkelere sürmekte olan kitlesel göçlerin, 2010'lu yıllardan sonra artarak devam edeceği tahmin edilmektedir. Öte yandan gelişmiş ülkelerdeki doğum oranlarındaki düşüş ve iyi yaşam koşullarına bağlı olarak ölüm yaşının yükselmesi, bir yandan işgücünde krizlere yol açacak, bir yandan da çalışan nüfusun emekli nüfusu finanse etmek istememesi gibi sosyal ve ekonomik sorunlara yol açacaktır.

2020'li yıllarda gıda üretimi dünya nüfusunu beslemeye yetecektir. Ancak, altyapı ve gıda dağıtımındaki bozukluklar, siyasi istikrarsızlıklar, kronik yoksulluk gibi nedenlerle bazı bölgelerde yoğun biçimde açlıktan ölümlerin görülmesi olasılığı yüksek olabilecektir.

Enerji talebinde meydana gelecek %50'lik artışa rağmen dünya enerji rezervleri bu talebi karşılamaya devam edecektir. Bununla birlikte, yeni enerji kaynaklarının ortaya çıkmasına rağmen dünya enerji ihtiyacı büyük ölçüde yine Ortadoğu bölgesinden sağlanacaktır. Bu da, söz konusu bölge üzerinde kontrol kurmak isteyen güç merkezleri arasında mücadele yaşanmasına yol açacaktır. Teknoloji alanında önümüzdeki yıllarda meydana gelecek yeni atılımlar bir yandan uluslararası ticaretin kolaylaşmasını sağlarken, diğer yandan da bazı devletlerin, teröristlerin ve küresel suç örgütlerinin söz konusu ortamı kendi eylemleri için kullanmalarına neden olacaktır.

* Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı ve TASAM Avrupa Birliği Çalışma Grubu Proje Yöneticisi

Ulus-devletler önümüzdeki dönemde de dünya sahnesindeki egemen birimler olmaya devam edecektir. Ancak ulusal hükümetlerin bilgi ve teknoloji akışı, salgın hastalıkların ve kitlesel göçün önlenmesi, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi konularda etkinliği azalacaktır.

2007 yılına girerken, küreselleşmeci akımlar, etnik ya da dinsel temelli bölünmeyi savunmaya devam edeceklerdir. Bu arada bölgesel iktisadi ve/veya siyasal bütünleşmeyi gerçekleştirmeye çalışan bölgeselci yaklaşımlar varlığını sürdürecektir. Bu durum yeni tehdit biçimlerinin ivme kazanmasıyla karmaşık ve algılanması güç bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Başta nereden, ne zaman, ne şiddette ve nasıl gerçekleşeceği tahmin edilemeyen kitlesel terör saldırıları olmak üzere, bu karmaşık ortamın doğurduğu yeni tehditleri etkisiz hale getirmek isteyen devletler, tek başlarına yahut diğerleriyle birlikte yeni önlemler geliştirmeye yönelmişlerdir.

Mevcut uluslararası hukuk sistemine aykırı olarak yürütülen Irak harekati, "hegemon gücün kendini uluslararası hukukun ve uluslararası toplumun üzerinde gördüğü" eleştirilerine yol açmıştır. Birleşmiş Milletler'de karar alınsın veya alınmasın, eylemlerini gerekirse tek başına gerçekleştireceğini açıkça ifade eden, bu yönde ilerlemek için siyasi, ekonomik ve askeri kapasiteye sahip olan ve uluslararası sistemin kurumları tarafından denetlenmeyi asla kabul etmeyen bir hegemon gücün varlığı, küresel ve bölgesel tehditlerle mücadelede çok taraflı işbirliğinin, istenilen düzeyde işlevsel hale gelmesini sağlayamamıştır.

II. Kitle İmha Silahlarının (KİS) Yayılması

Soğuk Savaş yıllarında bazı bölgelerle sınırlı tutulabilen silahlanma, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dünya çapında yayılmaya başlamıştır. Yeni dönemin etnik-dinsel nitelikli bölgesel çatışmaları ve siyasal parçalanmalardan doğan sınır ve toprak anlaşmazlıklarına bağlı anlaşmazlıklar, birbirlerinden tehdit algılayan ülkelerin karşılıklı olarak silahlanmaları sonucunu doğurmuştur.

21' inci yüzyılın ilk yılında harcanan para ise 839 milyar dolardır. Bu rakam bir önceki yıla göre %2'lik bir artışı göstermektedir. Söz konusu artış eğilimi 2002'de de devam etmiştir. Dünya Gayri Safi Hasılası'nın %2.6'sı silahlanmaya ayrılmaktadır. Silahlanma harcamalarında, Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi ABD, Çin, Rusya Federasyonu ve Fransa gibi ülkelerin önde gittiği görülmekle birlikte, küreselleşmenin yarattığı yeni ortam dolayısıyla Afrika, Güney Asya, Balkanlar, Kafkasya gibi bölgelerdeki ağır ekonomik ve siyasal sıkıntılar çeken ülkelerdeki hızlı silahlanma da dikkat çekicidir.

1992-2001 döneminde dünyada silahlanmaya ayrılan miktar 7 trilyon 625 milyar dolardır. Burada ayrıca vurgulanması gereken husus, konvansiyonel silahların yanı sıra, küreselleşme döneminde,

Kitle İmha Silahlarının da (KİS) yayılmaya başladığı ve kitle imha silahı temin etmeye veya üretmeye çalışan ülkelerin sayısında çok önemli bir artışın olduğu gerçektir. Konvansiyonel silahlanma kendi başına küresel bir tehdit oluşturmakla birlikte, KİS'nin yayılmasının doğurduğu tehdidin boyutları daha da büyüktür. Nükleer, Biyolojik ve Kimyasal silahlar (NBC) olarak da ifade edebileceğimiz KİS'nin en yaygın olanından başlarsak, dünyada 30 kadar ülkenin biyolojik ve kimyasal silahlara sahip olduğunu veya bunları elde etmek için çaba sarf ettiğini görmekteyiz. Söz konusu ülkelerin büyük çoğunluğu dünyanın her an tetiklenmeye hazır kriz bölgelerinde yer almaktadır.

Soğuk Savaş'ın ardından nükleer silahların yayılması tehdidi de gittikçe artmaya devam etmektedir. ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyi ülkelerinin yanı sıra başta İsrail, Hindistan, Pakistan ve en son olarak da İran olmak üzere bazı ülkeler ya hâlihazırda nükleer silahlara sahiptirler ya da bu silahları elde etmek için çaba göstermektedirler. Bunlar arasında Cezayir, Beyaz Rusya, İran, Kazakistan, Kuzey Kore, Sırbistan, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Ukrayna gibi ülkeler bulunmaktadır. KİS' i daha da büyük bir tehdit haline getiren gelişme ise, bazı ülkelerin bu silahları uzun mesafelere yollamak için balistik füze sistemleri geliştirmeleridir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından balistik füze geliştirme projelerine hız veren ülkeler arasında Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Suriye sayılabilir. Çin'in DF-31 ve JL-2, Kuzey Kore'nin Taepo Dong-2, İran'ın Şahab-3, Scud ve SS-21, Hindistan'ın Prithvi-1-2 ve Pakistan'ın Ghauri ve Şahin 1-2 füze sistemleri muhtemel bir kriz anında kullanılacak niteliklere sahiptir. Bu ülkelerin balistik füze programlarını uluslararası denetime kapalı tutmaları tehdidin daha da büyümesine neden olmaktadır.

III. Küresel Örgütlü Suçlar

Küreselleşmenin sağladığı imkân ve kolaylıklar, küresel örgütlü suçların, küresel düzeye taşınmasına neden olmuştur. Dünyada tüm ülkeler bir şekilde küresel suç örgütlerinin ulusal güvenliklerine verdiği zararı hissetmektedirler. Örgütlü suçların, küreselleşme sürecinde tırmanışa geçmesinin arkasında yatan temel nedenlerden biri, Soğuk Savaş döneminin siyasi coğrafyasının ortadan kalkmasıdır. Malların, insanların ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin ya tamamen ya da büyük ölçüde kalkması sadece uluslararası ticaretin daha rahat koşullarda yürütülmesini değil, aynı zamanda küresel suç örgütlerinin daha serbest hareket edebilmelerini sağlamıştır. Serbest piyasa ekonomilerinin getirdiği avantajlardan yararlanan küresel suç şebekeleri, yeni ortamda yasa dışı kazançlarını "aklayabilecekleri" yasal zeminler bulmuş, küresel suçlardan elde ettikleri gelirleri iş hayatına aktarabilmişlerdir. AB ve NAFTA benzeri

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE’NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

serbest ticaret düzenini öngören yapılanmalar ve Dünya Ticaret Örgütü’nün empoze ettiği liberal politikalar uluslararası ticaret hacmini artırırken, bu hacim içinde küresel suç örgütlerinin saklanabilecekleri bir ortamın doğuşuna da neden olmuşlardır. Ayrıca, küreselleşmeyle birlikte bazı ülkelerde hız kazanan yolsuzluk eğilimleri küresel suç örgütlerini rahatlatmış ve çalışmalarını kolaylaştırmıştır.

Bunların yanı sıra, küreselleşmeyle birlikte bilişim alanında yaşanan olağanüstü gelişmeler, özellikle internet üzerinden para transferlerini yapabilme imkanının ortaya çıkması, küresel suç şebekelerinin yasadışı faaliyetlerini kolaylaştırmıştır.

Küreselleşme döneminde de geleneksel örgütlü suçlar olan uyuşturucu ve kadın ticareti, yasadışı göç, yasadışı kumar, kredi kartı sahtekârlıkları vs. devam etmektedir. Bu dönemin getirdiği yenilik, “siber alanın” kullanımıyla işlenen suçların daha zor ortaya çıkarılması, birbirlerinden çok uzak bölgelerdeki suç örgütlerinin birbirleriyle çok rahat işbirliğine girebilmeleri, suç örgütlerinde ya da bunların paravan kuruluşlarında yer alan kişilerin eğitim düzeyinin eskiye nazaran yüksek olması gibi unsurlardır.

1990’lı yıllardan sonra eski Doğu Bloğu ülkelerindeki suç örgütlerinin sayısında olağanüstü artış görülmüştür. Rusya Federasyonu’nda en az 100.000 üyesi bulunan 5.000 civarında suç örgütü’nün faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu örgütler Rusya’nın GSMH’sinin %25- %40’ını kontrol etmektedirler. Asya’da, özellikle Hong-Kong, Çin, Vietnam ve Japonya’da örgütlü suçlarda artış görülmektedir. Hong-Kong merkezli Sun Yee On örgütü’nün 47.000-60.000 üyesi dünya çapında suç eylemleri yürütürken, Japonya’da Yakuza için çalışanların sayısı yaklaşık 80.000’dir. Afrika’da Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti’nde, Latin Amerika’da ise Kolombiya, Brezilya, Arjantin, Peru gibi ülkelerde faaliyet gösteren örgütler öne çıkmaktadır. ABD’de de geleneksel olarak İtalyan aileler tarafından sürdürülen örgütlü suçlarda artış vardır. La Cosa Nostra bünyesinde bir araya gelen yasadışı gruplar ABD merkezli olarak tüm dünyada faaliyet göstermektedirler.

Küresel suç örgütleriyle terörist örgütler arasında da özellikle küreselleşmeyle birlikte yakın bir ilişki kurulmuş, terör örgütleri ya küresel suç örgütlerinin faaliyet alanlarına girerek ya da onlarla işbirliği yaparak kendilerine mali kaynak sağlama yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede sınır ötesi faaliyet gösteren örgütlere karşı sınır ötesi mücadele yöntemleri güçlendirilmeye çalışılmakta, İnterpol, Europol gibi örgütlerin daha etkin çalışabilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Buna paralel olarak özellikle "siber ortamın" denetlenmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesine de ağırlık verilmiştir.

IV. Küresel Salgın Hastalıklar

Küreselleşmeyle birlikte dünyanın zengin bölgeleriyle fakir bölgeleri arasındaki uçurum daha da derinleşmiştir. Küreselleşme, gelişmiş ülkelerin halklarına refah düzeyinde artış, daha iyi şartlarda yaşama gibi imkanlar getirirken, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların yaşam kalitesinde gerileme olmuştur. Dünyanın yoksul bölgelerinde, kötü yaşam koşulları, eğitimsizlik, sağlık ve sosyal hizmetlere bütçeden yeterince pay ayrılamaması gibi nedenlerle salgın hastalıklar nüfusu, dolayısıyla bu ülkelerin siyasi istikrarını tehdit eden bir nitelik almıştır.

1970'lerin ortalarından itibaren, verem, sıtma ve kolera başta olmak üzere daha önce de bilinen başlıca 20 bulaşıcı hastalık hızlı bir tırmanışa geçmiş, aynı dönemde evvelce bilinmeyen başta HIV (AIDS), Ebola, Hepatit C olmak üzere 30'a yakın bulaşıcı hastalık türü de yayılmaya başlamıştır. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinde dünya çapında en fazla ölüme yol açan hastalıklar arasında sırasıyla, verem, sıtma, sarılık ve AIDS başta gelmektedir. 2020 yılında, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki ölümlerin çok büyük bir çoğunluğunun verem ve AIDS'ten olacağı tahmin edilmektedir. 2001 itibariyle dünyadaki AIDS virüsü taşıyanların sayısı 40 milyon civarındadır. Bunların 28,1 milyonu Sahara altı Afrika'da bulunmaktadır. Bu rakamın 2,7 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. 2001'de AIDS'ten kaynaklanan ölümler 3 milyon civarındadır. 2000-2001 döneminde yeni AIDS'e yakalananların sayısı ise 5 milyondur. Dünyadaki çocuk ölümlerinin %63'ü, prematüre ölümlerin de %48'i bulaşıcı hastalıklardan kaynaklanmaktadır.

Öte yandan gerek insanlar, gerek hayvanlar arasında yayılan salgın hastalıklar sadece gelişmekte olan değil, gelişmiş ülkelerin de ekonomilerine büyük zarar vermektedir. Mesela, İngiltere'de 1990-2000 döneminde "Deli Dana" (BSE) hastalığının verdiği zararın 10 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Hindistan'da 1995'teki veba salgınının bilançosu 1,7 milyar dolar, Hong-Kong'ta 1997'deki "tavuk gribi"nin bilançosu tüm tavukların itlaf edilmesi ve Peru'daki kolera salgınının maliyeti 770 milyon dolardır.

V. Etnik ve Dinsel Çatışmalar

1990'ların başından itibaren etnik-dinsel çatışmaların ve bu çatışmalardan zarar görenlerin sayısında büyük bir artış gözlemlenmektedir. Ruanda, Bosna, Kosova, Kuzey İrlanda, Filistin, Sri Lanka, Keşmir, Abazya, Çeçenistan gibi bölgelerde yaşanan sorunların bir bölümü uluslararası toplumun müdahalesi sonucunda sona erdirilmiş, büyük bir bölümü ise devam etmektedir.

Söz konusu çatışmalar bir yandan soruna taraf ülke / ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik düzenlerine zarar verirken bir yandan da bölgesel ve küresel tehditlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Samuel Huntington'un ünlü Medeniyetler Çatışması kitabında öne sürdüğü etnik ve dinsel temelli çatışmaların özellikle farklı uygarlıkların kesişme noktalarında yoğunlaşacağı tezi 1990'dan bu yana yaşanan çatışmalarda doğrulanmıştır. Küreselleşmeyle birlikte bu tür çatışmaların küresel alana taşınması, klasik çatışma biçimlerinin dışında post-modern yöntemlerin kullanılması ve öne alınamaz biçimde tırmanışa geçmesi olasılığını arttırmıştır. Özellikle 11 Eylül 2001 terörist saldırılarından sonra, bu eylemleri bir "Müslüman-Hıristiyan" çatışmasının başlangıcı, ABD'nin terörle mücadelesini de "Haçlı Seferi" olarak yorumlayanlar aslında önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek daha büyük felaketlere işaret etmektedirler.

VI. Küresel Çevre Sorunları ve Tehditleri

Küreselleşme sürecinde su yüzüne çıkan en önemli tehditler arasında çevreye verilen zararlar dolayısıyla tüm insanlığın maruz kalmakta olduğu zararlar da sayılabilir. Denizlerde ve içme suyu kaynaklarında kirlenme, kimyasal, biyolojik ve nükleer atıklardan doğan sorunlar, iklim değişiklikleri ve küresel ısınma, erozyon nedeniyle ekilebilir alanların azalması gibi gelişmeler dünyayı tehdit etmektedir.

Sanayileşmeyle birlikte aşırı biçimde ortaya çıkan karbondioksit gazının etkileri sonucunda atmosferdeki ozon tabakası incelmış, son yüz yıl içinde Kuzey Kutbu bölgesindeki ortalama hava sıcaklığı 5 derece artmıştır. Önümüzdeki 100 yıl içinde dünyanın ortalama hava sıcaklığının da 1.4 ila 5.8 derece oranında daha da artacağı hesaplanmaktadır. Küresel ısınma sonucunda büyük buzullar hızla erimeye başlamış, bu ise şiddetli yağışlar, sel felaketleri, büyük tayfunlar büyük miktarda erozyon ve kıyıya yakın bölgelerin sular altında kalması gibi tehlikeler doğurmuştur. Küresel ısınmanın ayrıca dünyadaki bitki ve hayvan türleri üzerinde de olumsuz etkileri ortaya çıkmış ve gelecekte yaşanabilecek küresel gıda bunalımlarına zemin oluşmaya başlamıştır.

Çevresel sorunlar, insanlarda beslenme ve solunum bozuklukları, kanser, akciğer ve kemik hastalıkları başta olmak üzere bazı hastalıkların yayılmasında da etkili olmaktadır. Küreselleşmenin bu yöndeki olumsuz etkileri tüm dünyada hissedilmekle birlikte, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde hissedilen zarar diğerlerine oranla daha büyüktür. Bunun yanı sıra, küresel ısınma başta olmak üzere çevresel tehditlerle mücadelede uluslararası işbirliğini öngören çabalar da son dönemde yoğunlaşmıştır.

Ancak, başta ABD olmak üzere bazı sanayileşmiş ülkelerin bu çabalara katılmakta isteksiz davranması, çevresel tehditlerin azaltılmasına imkan sağlamamaktadır. Atmosfere karbondioksit salınmasını denetim altına almayı amaçlayan Kyoto Protokolü'ndeki ABD' nin imzasını, ulusal sanayiinin zarar göreceği gerekçesiyle geri çekmesi öngörülen uluslararası işbirliğini anlamsız kılmıştır. Çünkü atmosfere salınan zararlı gazların neredeyse % 70'i ABD kaynaklıdır.

VII. Küresel Güvenliğin Arttırılması Girişimleri

Birleşmiş Milletler bünyesinde, özellikle teşkilatın Silahsızlanma İşleri Bölümünde (Department of Disarmament Affairs) yürütülen çabalar sonucunda KİS'nin üretilmesinin ve yayılmasının önüne geçilmesi için önemli adımlar atılmıştır. 1972'de imzalanan Biyolojik Silahlar Sözleşmesi'nin etkili bir denetim mekanizmasından yoksun oluşu, sözleşmenin imzalanmasının üzerinden 30 yılı aşkın süre geçmesine rağmen, dünyanın biyolojik silahlardan tamamen arındırılmasını engellemiştir. 1991'de Sözleşmenin işleyişinin gözden geçirilmesi için yapılan 3. konferansta, olası denetim mekanizmalarının geliştirilmesi için bir uzmanlar grubu kurulmuştur. 1994'te Cenevre'de yapılan Sözleşmeye taraf ülkeler konferansında da, etkili denetim mekanizmaları için ortaklaşa çalışılması kararı alınmıştır. Bununla birlikte, biyolojik silahlara sahip olduğu tahmin edilen çok sayıda ülkenin Sözleşmeyi henüz imzalamamış olmaları, Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen çalışmaların başarıya ulaşmasına olumsuz etkilemektedir.

Kimyasal silahlar konusunda da benzer bir süreç yaşanmaktadır. Uzun müzakereler sonucunda 1992'de Silahsızlanma Konferansı, Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'nin metni üzerinde mutabakata varabilmiş, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu metni 30 Kasım 1992'de kabul etmiştir. Sözleşme, kimyasal silahların tamamen yok edilmesini hedefleyen, çok taraflı bir platformda görüşülüp kabul edilmiş ilk uluslararası belge olma özelliğini taşımaktadır. Sözleşme, gerekli sayıda imzacı ülkenin onay işlemleri tamamlandıktan sonra 1997'de yürürlüğe girmiş, Sözleşme'nin uygulanmasının takibi için Lahey'de Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) kurulmuştur. Bu çabalar, dünyanın kimyasal silahlardan tamamen arındırılması sonucunu maalesef henüz verememiştir.

Birleşmiş Milletler'in, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi konusundaki çabaları Nükleer Silahsızlanma Antlaşması'nın 1970'te yürürlüğe girmesiyle önemli bir başarıya ulaşmıştır. Mart 2002 itibarıyla 187 ülkenin taraf olduğu Antlaşma'nın getirdiği yükümlülükler, Uluslararası Atom Enerjisi ajansı tarafından denetlenmektedir. Ancak, nükleer programlara sahip bazı ülkelerin antlaşmaya taraf olmamaları ya da programlarını Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın denetimine

açmamları, nükleer silahların yayılmasının günümüzde halen büyük bir tehdit olarak kalmasına neden olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz dönemin diğer bir ciddi küresel tehdidi olan terörizmle mücadele konusunda da Birleşmiş Milletler'de yoğun çalışmalar yürütülmektedir. 1970'lerin başından itibaren Birleşmiş Milletler, terörizmi önlemeye yönelik çeşitli sözleşmelerin hazırlanmasına öncülük etmiştir. Bunlar arasında, 14 Aralık 1973 tarihli, Uluslararası Korunan Kişilere ve Diplomatik Görevlilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents); 17 Aralık 1979 tarihli Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme (International Convention against the Taking of Hostages); 15 Aralık 1997 tarihli Terörist Bombalamaların Engellenmesi Uluslararası Sözleşmesi (International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings) ve 9 Aralık 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism) sayılabilir. Söz konusu sözleşmeler terör faaliyetlerinin tamamıyla ortadan kalkmasını sağlayamamış ve işlevsel olamamıştır.

11 Eylül 2001 terör eylemleri sonrasında Birleşmiş Milletler'de yürütülen terörizmle mücadele çalışmalarına hız verilmiş, terörle mücadeleyi, BM Şartı'nın "Barışı Tehdit, Barışın İhlali ve Saldırı Hareketlerine Karşı Alınacak Tedbirler" başlığını taşıyan 7. Bölümü çerçevesinde değerlendiren Güvenlik Konseyi, 1368 ve 1373 sayılı kararları olarak, Teşkilat'ın terörizme karşı çabalara tüm gücüyle destek vermesini kabul etmiştir. Ekim 2001'de Birleşmiş Milletler içinde, terörizm konusunda "Politika Çalışma Grubu" kurulmuştur. Söz konusu grup, terörizmle mücadelenin etkin ve sonuç alıcı biçimde yürütülebilmesi için kullanılacak uluslararası araçları ortaya çıkarırken, bu mücadele esnasında insan haklarının zarara uğramaması için de çaba göstermektedir.

Birleşmiş Milletler'de yürütülen çalışmalar, dünya çapında terörist faaliyetlerin sona erdirilmesi yönünde etkili olmakla birlikte, bu etkinin derecesi beklentileri karşılamaktan uzaktır. Teşkilatın hazırladığı sözleşmelerin hiçbirinde ve oluşturulan çalışma gruplarının raporlarında, terörizmin kapsamlı bir tarifinin hala yapılamamış olması düşündürücüdür. Ayrıca NATO'nun 2002 Prag Zirvesi'nde küresel terörizm ile mücadele için eylem planları uygulamaya konulmuştur.

Küreselleşme döneminin tehdit ve riskleriyle, çok taraflı işbirliği olmadan, tek bir kuruluş veya devletin başa çıkabilmesinin mümkün olmadığı yaklaşımıyla hareket eden AGİT, üyeleri ve AGİT'le diğer uluslararası kuruluşlar arasındaki ilişkileri ve işbirliği ortamını güçlendirmeye çaba

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

göstermektedir. İnsan hakları, temel özgürlükler, demokrasi ve hukuk devleti AGİT'in kapsamlı güvenlik konseptinin merkezinde yer almaktadır. Düşünce ve inanç özgürlüğü de dahil, insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlali, hoşgörüsüzlük, saldırgan milliyetçilik, ırkçılık, terörizm, şovenizm, yabancı düşmanlığı ve antisemitizmle mücadeleyi benimseyen AGİT, çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyonu amacıyla sivil bir girişim olan Acil Uzman Yardım ve İşbirliği Takımları oluşturmuştur. Teşkilatın en önemli çalışma alanlarından biri de, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) uygulanmasının denetlenmesidir. İstanbul'da 54 ülkenin katılımıyla toplanan AGİT Zirvesi'nde 19 Kasım 1999 tarihinde kabul edilen "Avrupa Güvenlik Şartı", AGİT'in küreselleşme dönemindeki önceliklerini ve gerçekleştirmeyi hedeflediği çok taraflı işbirliğinin dinamiklerini ortaya koymaktadır. Avrupa Güvenlik Şartı'nda, AGİT bölgesinde önemli başarılarla tanıklık edildiği, önceden var olan gerginliklerin yerini işbirliğine terk ettiği, ancak devletler arasında çatışma tehlikesinin tamamen yok edilemediği vurgulanarak, eski döneme ait bölünmelerin geride bırakıldığı Avrupa'da yeni risk ve tehditlerin belirdiğinin altı çizilmektedir. Bu tehditlerin devletlerarası anlaşmazlıklardan olduğu kadar, toplumlar içi uyuşmazlıklardan da kaynaklandığının ifade edildiği Şart'ta güvenlik ve barışın ancak vatandaşlar arasında güvenin tesis edilmesi ve devletler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesiyle sağlanabileceği belirtilmektedir.

Küresel terörizm, şiddete başvuran aşırılık, örgütlü suç ve uyuşturucu kaçakçılığının güvenliğe karşı artan ölçüde tehditler olarak ortaya çıktığının ifade edildiği Şart'ta, "nedeni ne olursa olsun ve ne şekilde tezahür ederse etsin terörizm kabul edilemez bir olgudur. Her türlü terörist faaliyetin hazırlanışını ve mali destek bulmasını önlemek için çabalarımızı artıracamız ve teröristlerin topraklarımızda üslenmesine izin vermeyeceğiz" sözleri de yer almaktadır. AGİT belgelerinde sürekli vurgulanan konu, yeni tehditlere karşı çok taraflı işbirliğinin artırılmasıdır. Nitekim İstanbul Şartı'nda da, "AGİT'e üye devletler, üyesi buldukları diğer kuruluş ve kurumların AGİT'in İşbirliğine Dayalı Güvenlik Platformuna uyumlu olmasına dikkat edeceklerdir" denilmektedir. AGİT belgelerine yansıyan çok taraflı işbirliği çağrılarına rağmen bu işbirliğinin istenilen düzeye ulaştığını söylemek mümkün değildir. AGİT üyesi 55 ülke zaman zaman kendi bölgesel çıkar ve önceliklerini ön plana çıkararak, AGİT'in genel öncelikleriyle uyuşmayan eylem ve davranışlar içine girebilmektedir. Bir yandan, bu tür eylemlerin önlenmesi yönünde yeterli caydırıcı mekanizmaların var olmaması, diğer yandan da Teşkilat'ın görev alanına giren bazı konuların başka örgütlerce münhasıran üstlenilme yoluna gidilmesi, AGİT'in etkinliğinin giderek azalmasına yol açmaktadır. AGİT'in, "Vancouver'den Vladivostok'a" kadar olan bölgede, barış, istikrar,

güvenlik ve işbirliğinin temel platformu olabilmesi ancak yeni bir anlayışla AGİT çalışmalarına hız verilmesiyle gerçekleştirilebilir.

11 Eylül eylemlerinden sonra NATO'nun tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesini işleterek, terör saldırısına maruz kalan ABD'ye yardım için harekete geçmesi, İttifak'ın terörle mücadeleye verdiği önemi gösterdi. Ancak, ABD'nin öncülüğünde yürütülen Irak savaşı öncesinde ve sırasında İttifak üyeleri arasında su yüzüne çıkan görüş ayrılıkları, NATO alanında ileriki tarihlerde meydana gelebilecek bunalımlara karşı takınılacak tavrın belirlenmesinde benzer zorlukların yaşanabileceğinin de işaretlerini vermiştir.

VIII. Sonuç

Küreselleşme süreciyle birlikte insanlığın bir bölümü hayatlarını büyük ölçüde kolaylaştıran, teknolojiyle desteklenen bir refah ortamına kavuşurken, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşayan ve dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan insanlar ise giderek artan olumsuzluklarla, açlık, salgın hastalık, eğitimsizlik, çevre felaketleri vb. sorunlarla karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Öte yandan küreselleşmeyle birlikte, küresel terörizm, kitle imha silahlarının yayılması ve küresel örgütlü suçlar başta olmak üzere tüm insanlığı tehdit eden ve kullandıkları gelişmiş yöntemlerle her geçen gün daha da tehlikeli hale gelen riskler ön plana çıkmıştır.

21'inci yüzyılın bu tehditlerine karşı, ister hegemon güç, ister az gelişmiş ülke olsun hiçbir ülkenin tek başına başarılı olması mümkün değildir. İnsanlık, her zamankinden daha fazla işbirliği ve dayanışmaya muhtaçtır. Ancak, mevcut uluslararası dinamikler böyle bir işbirliği ortamının kısa vadede ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı nitelikte değildir.

İnsanlığın büyük çoğunluğunun önceliklerini dikkate almadan, sadece hegemon gücün algıladığı tehditleri ortadan kaldırmayı ve onun çıkarlarını gerçekleştirmeyi hedefleyen biçimde oluşturulmaya çalışılan işbirliği ortamlarının uzun soluklu ve kalıcı olması mümkün değildir. Küresel tehditleri ve riskleri hazırlayan ve geliştiren ortam yok edilmeden, sadece bu tehdit ve risklerin konjonktürel yansımalarıyla mücadele edilmesi, bir süreliğine kaybolan tehdit ve risklerin, ileride daha şiddetli biçimde gündeme gelmesini engelleyemeyecektir. Bunun yanında, hegemon gücün, algıladığı tehditlerle mücadelesi sırasında mevcut uluslararası hukuk kurallarını ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası toplumu göz ardı etmesi, bu kurum ve kuralların saygınlıklarını yitirmesine de yol açmaktadır. Uluslararası sistemin temel dayanakları olan söz konusu kurum ve kuralların zarara uğratılması, sistemin giderek bir kaos ortamına sürüklenmesine neden olabilecektir.

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

21'inci yüzyılda mevcut ve muhtemel risk ve tehditlerle mücadele stratejileri geliştirilirken her şeyden önce, Birleşmiş Milletler'e yitirdiği saygınlığını tekrar kazandıracak adımların atılması zorunlu ve gereklidir. Küresel sorunlarla mücadelede, Küresel bir örgüt olan Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde bir araya gelmek uluslararası toplumun yararına olacaktır. Çok taraflı işbirliği ancak çok taraflı kurumların çatısı altında gerçekleştirilebilir. Küresel güvenlik stratejileri geliştirilirken küresel ve bölgesel örgütler ile çok taraflı işbirliği gerçekleştirilmeli, işbirliği yaygınlaştırılmalı ve sürekli geliştirilmelidir.

TERÖRİZM VE TERÖRİZMLE MÜCADELEDE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

E. Kur. Kd. Alb. Atilla SANDIKLI*

I. Terörizmin Uluslararası Boyutu

Günümüzde insanlığın karşı karşıya bulunduğu en önemli tehditlerden birisi terörizmdir. Terörizmin birçok yönü ve boyutu olmakla birlikte teröristlerin uyguladıkları ortak yöntem şiddettir. Din, etnik köken ya da refah düzeyi ne olursa olsun her ulus, ülke ya da kuruluş terörist şiddetle karşılaşabilir. 11 Eylül saldırılarının ardından, İstanbul, Moskova, Madrid, Taşkent, Osetya ve Dakarta'da meydana gelen bombalama olaylarında 4.300 kişinin ölümüne 11.000'in üzerinde kişinin de yaralanmasına neden olan terör eylemleri, terörizmin ulusal ve uluslararası güvenlik açısından ne denli önemli bir tehdit oluşturduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Terörizmin potansiyel nedenleri sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlar ile etnik ve dini ayrımcılığa dayanmaktadır. Ancak, terörizmin arkasındaki gerçek neden bazı ülkelerin terörizmi dış politika aracı olarak kullanmalarıdır. Bu durum, terörizme karşı uluslararası ortak bir mücadele zemini yaratılmasını engellemektedir. Ortak mücadele zemininin olmayışı ise bir yandan teröristleri cesaretlendirmekte, diğer yandan eylemlerin daha kanlı olmasına neden olmaktadır.

Türkiye, 1970'li yıllardan itibaren yurt içinde oluşan aşırı sağ ve sol oluşumların, yurtdışında ise Ermeni terörünün etkisinde kalmıştır. 1980'li yıllardan itibaren de bölücü terör önemli bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemiz otuz yıldan fazla bir süredir yurt içinde ve dışında terörle mücadele etmektedir.

Dünyanın birçok köşesinde, birçok ülkede milletler, toplumlar veya kurumlar bir şekilde terörle mücadeleyi sürdürmektedirler. Dünyadaki küreselleşmeye bağlı olarak terör örgütleri de ortak amaç ve hedefleri doğrultusunda hem faaliyetlerinde hem de eylemlerinde 1990'lı yıllardan itibaren yoğun işbirliği yapmaya başlamışlardır. Bugün terörizm, çokuluslu diğer bir ifadeyle uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Dünyanın her yerinde terörist eylemleri kesin olarak sona erdirmek ABD, İspanya, İngiltere ve İsrail örneklerinde görüldüğü üzere çok zordur. Önemli olan ise, terörist eylemleri asgari düzeye indirmek yani inisiyatifi büyük ölçüde teröristlerin elinden almaktır. Diğer bir husus ise, terörist örgütlere terörle bir yere varamayacaklarını kararlılıkla göstererek terör örgütünün başarı umudunu kırmaktır. Terörizmle etkin mücadelede uluslararası ve bölgesel işbirliği çok önemlidir. Aksi takdirde mücadele beklenenden daha uzun ve daha çok can ve mal kaybına neden olabilir.

* TASAM Genel Müdürü

II. Terörün Tanımı

Günümüzde bütün ülkelerin, kurum ve kuruluşların üzerinde anlaştığı ortak bir terörizm tanımı bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklara göre terör ve terörizm konusunda 190'dan fazla tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar içerisinde; yüzde 83,5 oranında şiddet ve baskıdan söz edilmekte, yüzde 65 oranında terörün siyasi içerikli olduğu belirtilmekte, yüzde 51 oranında sindirme ve baskı, yüzde 46 oranında korkutma içerdiği, yüzde 41,5 oranında ise psikolojik baskı yarattığı ifade edilmektedir. Lügat anlamına bakıldığında ise, “terör, bir gücü ve iktidarı zorla kabul ettirmek amacıyla sistemli bir biçimde şiddet, yıldırma ve tedhiş yaratmaktır”. “Terörizm ise birey ve azınlıkların şiddete dayanan, kişilere, mallara ya da kurumlara yönelik siyasal eylem ve bu şiddet eylemlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır.” Diğer taraftan, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda terör, “terör örgütlerinin cebir ve şiddet kullanarak baskı, korkutma, yıldırma veya tehdit ile amaç ve hedeflerine ulaşmaya çalışmalarıdır” şeklinde yer almaktadır.

III. Terörün Temel Özellikleri

Terör tehdidinin asimetrik özelliği, teröristlerin ortaya çıkarılmasını güçleştirir ve terör eylemlerine maruz kalan ülkeleri tehdit algılamalarını ve güvenlik yapılanmalarını değiştirmeye zorlar. Amaçlarına ulaşmak için hedef ayırımı gözetmeden en ölümcül silah ve yöntemleri kullanan terör örgütleri, toplumda yarattıkları korku ve panik ile hedeflerine daha kolay ulaşmaktadırlar. Teknoloji ve özellikle iletişim alanındaki gelişmeler terör eylemlerinin sınırları aşarak yayılmasına imkân sağlamaktadır. Bazı ülkelerin ve uluslararası kuruluşların belli siyasi amaçlar güderek terör örgütlerinin sponsorluğunu yapması ve sağladıkları dış destek terörün yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Terör planlarını hazırlayıp uygulama sahasına koyanlar ile saldırıyı gerçekleştirenler yani buna araç olanlar farklıdırlar. Terörist hücreler bağımsız bir şekilde faaliyet gösterebildikleri gibi gerektiğinde aynı amaç doğrultusunda teknolojik imkânları da kullanarak kolayca bir araya gelebilmekte ve eylemler düzenleyebilmektedirler. Uluslararası koordine edilmiş, karmaşık eylemleri planlamak ve uygulamak için gerekli mali kaynağa da kolayca ulaşabilmektedirler.

IV. Teröre Yol Açan Etkenler

Ülkemizde ve dünya genelinde terörizmin ve terörist eylemlerin başlıca sebepleri şunlardır:

- Ülkelerdeki ve dünyadaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve dengesizlikler,
- Bölgelerin sosyo-ekonomik yapısı ve azgelişmişlik durumu,
- Kötü yönetim,

- Kamu düzeni ve hukuk sistemindeki bozukluklar,
- Baskıcı rejimler, sistemler ve oluşumlar,
- Etnik milliyetçilik akımları,
- Bazı kesimlerin kendi siyasi yönetim emellerini kabul ettirmek isteğidir.

V. Terör Örgütleri ve Eylemleri

Türkiye'nin terörden kaynaklanan güvenlik endişeleri vardır. Bunlar; El Kaide, PKK/Kongre-Gel, DHKP-C ve Hizbullah terör örgütleridir.

Ülkemizde ve çevremizde etkisini ciddi bir şekilde hissetmekte olduğumuz, dünya genelinde de yaygın olarak bilinen birkaç terör örgütünden de söz etmek gerekirse, El Kaide ilk akla gelen terör örgütüdür. El Kaide dünya çapında faaliyet gösteren bir gruptan oluşan terör ağıdır. Çekirdek bir grup olan El Kaide, dünya çapında kendi komuta kontrol yapısına sahip terör örgütleri ile bağlantı halindedir. İngiltere'deki Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü'nün raporuna göre, El Kaide şu anda en az 60 ülkede 18.000 mensubuyla varlığını sürdürmektedir. El Kaide ile ilişkisi olduğu belirlenen belli başlı terör örgütleri arasında Taliban, Özbekistan İslami Hareketi (Hizbul Tahrir), Lübnan Hizbullah'ı, Hamas ve Tefvik-El Cihad, yeni adıyla Kazım Kaide Cihad, gibi örgütler yer almaktadır.

Türkiye için ise, son derece önemli olan örgüt PKK/Kongre-Gel'dir. Türkiye'nin bir kısım topraklarında ayrı bir devlet kurma hedefi doğrultusunda, 1984 yılından itibaren uyguladığı terör faaliyetleri ile hedef gözetmeksizin sivil bütün vatandaşlarımızı hedef alan PKK terör örgütü, bizim açımızdan büyük önem arz etmektedir. Örgütün eylemleri 30 binden fazla insanımızın hayatına mal olmuştur. Bunun sadece yaklaşık 6 bini güvenlik kuvvetlerimize aittir. Ayrıca bugüne kadar PKK terör örgütüyle yapılan mücadele için yaklaşık 200 milyar dolar civarında harcama yapıldığı tahmin edilmektedir. Okulu olmayan, hastanesi olmayan köyümüz, kasabamız bu paraya, bu kaynağa muhtaç iken, Türkiye bu kadar büyük parayı PKK terör örgütüyle mücadeleye ayırmak zorunda kalmıştır. PKK'nın ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerinde olmak üzere toplam 30 ülkede silahlı yapısını siyasi, mali ve lojistik bakımdan destekleyen cephe teşkilatı bulunmaktadır.

PKK/Kongre-Gel terör örgütü, Haziran 2004 tarihinde, Eylül 1999'da ilan ettiği "sözde" ateşkesi iptal ettiğini açıklayarak silahlı eylemlerine yeniden başlamıştır. Ancak Güvenlik güçlerinin etkili mücadelesi, Kuzey Irak'taki terörist yuvalarına askeri hareket yapılması yönündeki siyasi kararlılık ve uluslararası konjonktürün silahlı terör eylemleri karşıtı bir ortam oluşturması nedeniyle 1

Ekim 2006'dan itibaren tekrar ateşkes ilan etmiştir. Ateşkes ilan etmesine rağmen terörist örgüt o günden bu yana çok sayıda terörist eylem gerçekleştirmiştir.

Devletin son zamanlarda teröre karşı proaktif girişimleri ve kararlılığı ABD ve Irak yönetimini harekete geçirdi. Her iki devlet ve Türkiye terörle mücadele konusunda birer üst düzey temsilci görevlendirdi. ABD'nin PKK terör örgütüyle mücadele konusunda özel temsilcisi olan E. Org. Joseph Ralston Türkiye'nin özel temsilcisi E. Org. Edip Başer'le görüştü. Daha sonra bu görüşmelere Irak özel temsilcisi Şirvan El Vaili'nin de katılması belenmektedir.

Türkiye'nin bu görüşmelerden beklentisi şunlardır: PKK terör örgütünün silahlı eylemlerini durdurması değil silah bırakması, kuzey Irak'taki kampların dağıtılması ve terörist elebaşlarının yakalanarak teslim edilmesi, teröristleri destekleyen kurum, dernek ve vakıfların çalışmalarına müsaade edilmemesi, finans kaynaklarının kesilmesidir. Diğer tarafın beklentileri ise: Türkiye'nin sınır ötesi hareketinin engellenmesi, dağdaki terör örgütü mensuplarının silah bırakması için af ilan edilmesi, siyasal sürecin önünün açılması için seçim barajlarının düşürülmesi, ekonomik sosyo-kültürel açılımların gerçekleştirilmesidir. Görüldüğü gibi Türkiye ile ABD ve Irak'ın görüşleri arasında farklılıklar vardır. Örtüşen husus silahlı terör eylemlerinin son bulmasıdır ve bu konuda ilerleme kaydedilebilir. Ancak diğerlerinde karşılıklı pazarlıkların devam edeceği ve Türkiye ABD ilişkilerinin seyri yönünde paralel bir gelişme gösterebileceği değerlendirilmektedir.

Bu gelişmelerde önemli olan ve dikkat edilmesi gereken konu şudur: Başlangıcıyla birlikte ilk 10 yıl tamamen silahlı faaliyetleri esas alan örgüt, ikinci 10 yılda silahlı faaliyetlerinin yanı sıra siyasal faaliyetleri de devreye sokmuş, örgüt başının yakalanmasını müteakip siyasal faaliyetlere yönelmiştir. Ancak, üçüncü 10 yılın başında etnik bölücü eksenli güç oluşturarak, mücadele başlatma gayretine girişmiştir. İşte bu nedenle günümüzde etnik bölücülük hareketi, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle ivme kazanarak ülke gündeminin en önemli konusu haline gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde yaşanan terör, etnik ve sosyal bir olay olmayıp etnik bölücülük hareketidir. Amaç tamamen siyasidir. Geline nokta itibarıyla örgüt ve yandaşlarının etnik ayrımcılığı körükleyen ısrarlı tahrikleri karşısında provoke edilmeleri her zaman mümkün olan toplumun çatışma ihtimali yeri, zamanı ve şekli tahmin edilemez bir boyut kazanmıştır.

Terör örgütü, müzahir kitlelerce devlet ile toplumdan kopartılabilecek taviz açısından adeta son sınırı zorlanmakta ve doğrudan sonuca gitmeyi hedefleyen eylemler gerçekleştirilmektedir. Bir taraftan örgütün silahlı, bombalama ve mayınlama eylemleri devam ederken, diğer taraftan müzahir kitlenin mafya bağlantılı kaçakçılık ve uyuşturucuya dayalı zenginleşmesi, aynı şekilde

yoğun göç alan Batı bölgelerinde mafya bağlantılı olarak bölge insanına hükmetmeye başlamaları turizmden tekstile, inşaattan finans sektörüne kadar geniş bir alanda ticari etkinlik kazanmaları ve en önemlisi de şiddet ve kitle eylemlerini Batı bölgelerine kaydırması rahatsızlığın büyük boyutlara ulaşmasına neden olmuştur.

Uzun yıllardan beri terörist saldırılara maruz kalan Türkiye, bir yandan ülkesi dâhilinde terörle mücadele ederken, diğer yandan uluslararası platformda terörizm ile ortak mücadele edebilmenin yollarını aramıştır. Ancak uluslararası platformda elde etmek istediği desteği maalesef bulamamış; hatta komşuları başta olmak üzere Batılı devletlerin Türkiye'deki bu terörü bir dış politika aracı olarak kullandıklarına açık olarak şahit olmuştur. Hukuk devletinde, demokratik haklar ve yasal düzenlemelerle güvenlik ihtiyaçları arasındaki dengenin sağlanamaması, bu hukuki durumdan teröristlerin faydalanması sonucunu doğurmuştur. Coğrafyanın yarattığı şartlar ve hareket alanının genişliği güvenlik güçlerinin her an kapsamlı faaliyetlerde bulunmasını zorlaştırmıştır.

Avrupa Birliği'ne girmeye çalışan ülkemizde bireysel özgürlüklerin önü açılmaktadır. Bu durum iç tehdit unsurlarınca bir fırsat olarak algılanmakta ve stratejilerinde de birtakım değişikliklere yol açmaktadır. Bu kapsamda, terör örgütleri bazı faaliyetlerini siyasi parti, vakıf, dernek ve sivil toplum örgütleri adı altında çeşitli organizasyonlarla sürdürerek “sözde” insani amaçlar ortaya koymuşlardır. Sosyal ve kültürel faaliyet yürüten bu dernek ve vakıflar ülkemizdeki hukuksal boşlukları, demokratik ve insan haklarına dayalı özgürlükçü ortamları istismar ederek kendilerine yaşam alanı oluşturmakta, aynı zamanda maddi ve manevi destek de yaratmaktadır.

VI. Terörle Mücadelede Alınması Gereken Tedbirler

Terör olayı çok boyutludur. Silahlı mücadele yanında ekonomik, psikolojik, sosyal ve eğitim boyutları da vardır. Teröre karşı silahlı mücadele ile güvenlik ortamının sağlanmasına öncelik verilirken terörün diğer yaratıcı sebepleri göz ardı edilmemelidir. Çünkü teröre karşı sadece silahlı mücadele ile istenen sonuçlar alınamaz ve silahlı mücadele ile elde edilen başarılarından tam olarak istifade edilemez. Unutulmamalıdır ki, terör toplumun bütün kesimlerini etkiler ve terörle gerek devletin, gerek toplumun bütün unsurlarının desteği ile başa çıkılabilir. Bu nedenle terörle mücadele, kurum ve kuruluşların değil, devletin sorumluluğunda olan ulusal bir görevdir.

Bu bağlamda iki boyutlu bir mücadele stratejisinin benimsenmesi önemli ve gerekli görülmektedir. Birinci strateji, iç tehdit unsurlarının beslendiği, manipüle ettiği alanları ve bir propaganda aracı olarak kullandığı argümanları ortadan kaldırmayı öngörmektedir. Bunlar, terör örgütleri için militan kaynağı niteliğindeki potansiyel hedef kitleleri devletin yanına çekmek, bu grupları sistem

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

içinde tutmak, iç güvenliğin siyasal katılımı, ekonomik gelişmeleri ve sosyolojik yönleri ele alıp, alternatif çok yönlü iyileştirme projeleri yürütmektir. Güvenlik politikalarına, yani sorunun çözümüne, halkı ortak etmek, problem sahalarını ve mevcut yapıyı istismar etmek isteyen dış güçlerin müdahalesini engellemektir.

İkinci strateji ise; şiddete ve teröre başvuranlara karşı uzmanlaşmış güvenlik güçleri oluşturarak, etkili güvenlik tedbirleri geliştirmektir. Bunun için bu alanda uzmanlaşmış terörle mücadele birimlerine sahip olunması, bu birimlerin iç tehdit unsurlarıyla mücadele yeteneklerini artırıcı her türlü teçhizat, donanım ve eğitimlerinin sağlanması, elde edilen istihbaratın tek bir merkezde toplanması, mücadelenin merkezi olarak planlanması ve farklı birimlerle koordineli olarak icra edilmesi gerekmektedir.

Açıklanmış olan bu stratejiler ışığında iç tehdit unsurlarının tamamına karşı uygulanacak genel mücadele esasları ve gereken özel kesitleri de ortaya koymak gerekmektedir. Bu esaslar siyasi, idari, sosyal, kültürel, eğitim, ekonomik, uluslararası, basın-yayın, hukuki açıdan incelenecektir. Ancak bundan önce yapılması gereken şey, taraflı ve maksatlı faaliyetler yürüten sivil toplum kuruluşları ile hukuk çerçevesinde mücadele edilerek bu kuruluşların sistem dışına çekilmelerini sağlamak, diğer taraftan toplumun bütün kesimlerini kapsayacak ve ulusal menfaatlerimiz doğrultusunda yapıcı faaliyetler ile bilimsel çalışmaları yürütecek yeni sivil toplum kuruluşlarının kurulmasını desteklemek gerekmektedir. Halkın bu tür sivil toplum kuruluşuna etkin olarak katılmalarını sağlayacak şekilde kamuyu aydınlatıcı ve teşvik edici çalışmalar yapılmalıdır.

Terörle mücadelede sosyal devlet anlayışının yerleştirilmesi, bürokrasi ve idari yapıdan kaynaklanan sorunlara çözüm üretilerek toplumsal memnuniyetsizliğin ortadan kaldırılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda gelir dağılımındaki dengesizlikler, vergi sisteminden kaynaklanan sorunlar, işsizlik, altyapı yetersizliği ve buna benzer ekonomik sorunlar giderilmeli; köyden göç gibi sosyal etkenler, etnik ve mezhepsel farklılıklar, kimlik bunalımları gibi iç tehdit unsurlarının varlığına imkân sağlayan faktörlerle ilgili giderici tedbirler alınmalıdır. İç tehdit unsurlarıyla yapılacak mücadele bilimsel temelde yapılmalı, bunların üzerine cesaretle gidilmeli, fikri temelde tartışmadan korkulmamalı ve bunlar bilimsel olarak çürütülmelidir.

Bir diğer konu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısının geliştirilmesidir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın teşkilatı fonksiyonel hale getirilmeli, toplumun bütün kesimlerinin hem manevi hem de sosyal ihtiyaçlarına tam anlamıyla cevap verebilecek bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu maksatla hukukçu, sosyolog, psikolog, tarihçi ve buna benzer bilim alanında bilirkişiler kadrolara dâhil edilmeli,

toplumun bütün kesimlerini kapsayacak politikalar geliştirilmeli ve bu şekilde kurumun halk nezdinde etkinliği güçlendirilmelidir.

Bir diğer husus da sosyal ve kültürel alandaki mücadele içerisinde aidiyet hissinin oluşturulmasıdır. Toplumun bütün kesimlerini kuşatan ve aidiyet hissi oluşturmayan bir siyasi sistem veya devlet mesuliyetini yitirecek ve kısa sürede dağılacak demektir. Aynı şekilde toplumun bütününü hiçbir ayırıma tabi tutmadan kucaklayan bilinci ve hukuku oluşturmaksızın, toplumsal aidiyet hissini siyasi meşruiyet alanına taşıyabilmek mümkün görülmemektedir. Bu nedenle toplumda bir aidiyet hissi yani kimlik oluşturulacak ve bu aidiyet hissini pekiştirecek tarihi, dini, kültürel ve coğrafi unsurlar ortaya konulacaktır. Siyasi mesuliyetin temeli olan eşit vatandaşlığın, hiçbir dış müdahaleye ihtiyaç hissetmeksizin garanti altına alınması iki ana ilkeye dayanmaktadır. Bunlar ortak fikrin korunması, toplumu bir arada tutan ortak çekim gücü, yani bir nevi haktır. Bu nedenle millet olarak güçlü ve geleceğe güvenle bakabilmenin olmazsa olmaz koşulu; ortak kültürün korunması, geliştirilmesi ve ortak kuşaklara aktarılmasıdır.

Mevcut eğitim sistemimiz yaşanan sorunları gidermek için insan merkezli nitelikli bir eğitim modeline geçmek üzere kapsamlı şekilde yeniden ele alınmalı ve toplumun ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmalıdır. Bu maksatla, eğitim sisteminde yaşanan sorunlara kısa sürede çözüm getirilmesine yönelik olarak yurt genelinde eğitim seferberliği başlatılmalı ve çalışmalardan sonuç alınıncaya kadar da aksaksız ve aralıksız olarak devam ettirilmelidir. Milli hedeflere uyumlu, devletin üniter yapısını destekleyici uzun vadeli ve sonuç alıcı bir milli eğitim stratejisi ortaya konmalı, mevcut eğitim sisteminin ciddi bir şekilde yeni baştan revizyondan geçirecek yenilenmelidir.

Terörle mücadelede üniversitelerin etkinliğinin artırılması fevkalade önem arz eden bir konudur. Ülkenin geleceğine ilişkin strateji ve politikaların belirlenmesinde üniversitenin etkinliği artırılmalı, üniversitelerde yürütülen araştırmalar ve projeler öncelikli ihtiyaçlara yönlendirilmelidir. Bu kapsamda Yüksek Öğretim Kurumu tarafından diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli olarak araştırılmasında fayda görülen hususlar tespit edilerek lisansüstü eğitim ve doktora yapacak gençlere bu konular tez ve araştırma konusu olarak da verilmelidir. Üniversitelerimizin bu konuda yapması gereken diğer bir iş ise, yetiştirdikleri yüz binlerce öğrenciyi birer yurt sever insan yapmak konusundaki öncelikli hedefleri ve sorumlulukları doğrultusunda hareket etmeleridir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yeniden düzenlenmesi de burada dikkate alınacak bir konudur. Farklı inanç gruplarının özellikle dini inançlarından dolayı terör örgütleri tarafından

istismar edildiği için bu konu önem arz etmektedir. Halk gruplarının birbirlerini tanımalarında ve toplumsal kaynaşmanın sağlanmasında önemli bir araç olarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin okullarda zorunlu ders olarak okutulmasına devam edilmelidir.

Ekonomik alanda mücadele esaslarına gelince, gecekondular, gettolaşma ile mücadele genel olarak teröre kaynaklık etmeleri yönüyle alınması gereken tedbirler açısından önemlidir. Yoksulluk ve işsizliğin önlenmesi için yaşanan ekonomik sıkıntıların ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin bilinen ve tartışılan birçok sorunun kaynağını oluşturduğu düşüncesinden hareketle, yoksullukla mücadeleye önem verilmeli ve vatandaşların sosyal güvenlik gereksinimleri üst düzeyde sağlanmalı ve gelecek endişesi giderilmelidir. Bölgesel farklılıkların önlenmesine yönelik olarak, bölgesel kalkınma planlarının etkinlikle uygulanması sağlanmalıdır.

Uluslararası politikaların tespitinde etkili olan devletlere, uluslararası sivil toplum kuruluşlarına ve lobilere Türkiye'nin tezlerinin tanıtılması ve haklılığı konusunda ikna edilmesi maksadıyla etkili lobi çalışmaları yürütülmeli, bu konuda dış temsilcilerimizin etkin rol almaları da sağlanmalıdır.

Güvenlik, iş birliğinin artırılması ile ilgili olarak bölgesel güç olma iddialarındaki komşu devletlerle münasebetlerini geliştirmek maksadıyla işbirliği alanındaki çalışmalara devam edilmeli, bu işbirliğini geliştirmek maksadıyla komşu ve ilgi alanımızdaki ülke ve bölgeler hakkında araştırma yapacak merkezlerin açılmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Basın alanında verilmesi gereken mücadele de büyük önem arz etmektedir. Teröre karşı savaş verenler haklı konumlarından yararlanarak basını uygun yöntemlerle ve demokratik yaklaşımlarla aydınlatmak, basın tarafını kazanmak zorundadırlar. Kurum kültürü ve kurumlar arası ilişkiler göz önünde bulundurularak devletin medyayla ilgili düzenlemelerini yerine getiren müesseseleri ile eşgüdüm içinde ve güvenlik paydasında çalışılmalıdır. Medyada terörizm ile ilgili haberlerin veriliş şekliyle toplum üzerinde korku, bezginlik, yıldırma, tehdit ve baskı yaratılmasına bilerek ya da bilmeyerek neden olunuyorsa bu teröristlerin amacına hizmet etmek demek olduğu da akıldan çıkarılmamalıdır. Ülkemizde ciddi şekilde bir medya etiğinin yerleştirilmesi gereği vardır. Toplum güvenliğini ve huzurunu ilgilendiren haberler konusunda, haberlerin sunumuyla ilgili düzenlemeye gitmesi basın özgürlüğünü zedeleyecek sonuçlar doğuracağı için bir takım etik kurallar geliştirip bunlar üzerinde uzlaşma sağlanmalıdır. Basın mensupları iç tehdit unsurlarının amacı, stratejileri konularında seminer, konferans ve buna benzer etkinliklerle bilgilendirilmeli ve olayları önlemek maksadıyla konunun esasları ve milli güvenlik açısından hassasiyetleri de açıklanmalıdır.

Diğer bir mücadele alanı, hukuki alanda mücadeledir. Hukuki boşlukların giderilmesi burada üzerinde durulması gereken bir husustur. Avrupa Birliği ülkelerinin özellikle son dönemde İngiltere'nin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin terörizmle mücadele yasaları incelenmeli ve bu doğrultuda terörle etkin mücadele için ilgili kanunlardaki boşlukları giderecek gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Hukuka uygunluk ilkesi doğrultusunda, güvenlik güçlerinin eğitimi de alınması gereken önlemlerden biri olarak kıymetlendirilmektedir. Terörle mücadele alanında görev alacak kolluk kuvvetleri ve diğer kamu görevlileri terörle mücadelenin hukuksal çerçevesi yetki ve sorumluluklarında meslek içi eğitimlerle bilgilendirilmelidirler. Cezaevlerinin terör örgütlerinin alternatif eğitim yeri ve hatta eylemlerini planladıkları yerler haline gelmesinin önlenmesi amacıyla cezaevleri yönetimi Adalet Bakanlığı'na devredilerek yönetimdeki çok farklılığa son verilmelidir.

Etkili ve yaygın istihbarat ağı, bu mücadele için çok önemlidir. Mücadelenin temel önceliklerinden birisi de, etkili ve güçlü bir istihbarat örgütlenmesidir. Bu nedenle devletin sadece kriz döneminde değil, her dönemde çok güçlü ve yaygın bir istihbarat ağına sahip olması hayati önem arz etmektedir. Tehdit unsurlarının yurt içinde terörist aktarımının önlenmesi ve faaliyetlerin engellenmesi maksadıyla sınırlarda etkin tedbirlerin alınmasına devam edilmelidir. Elde edilen tecrübelerin korunması gelecek kuşaklara aktarılması da, bu mücadelenin bir alt faktörünü oluşturmaktadır. Terörle mücadele sürecinde elde edilen kazanımlar ve tecrübeler eğitimle, gelecek nesillere aktarılmalı ve terörle mücadele birimlerinin eğitiminde birer örnek olarak kullanılmalıdır.

VII. Sonuç

Terörle mücadelenin temel esaslarına bakıldığında mücadelenin devlet ve toplumun bütün güçleriyle topyekun olarak kararlılıkla ve koordineli bir şekilde yapılması, mücadele ana hedefinin terör örgütünün başarı umudunun kırılması ve yok edilmesi olarak seçilmesi, mücadeleye uluslararası gerekli desteğin sağlanmasının yanı sıra yabancı devlet ve kurumların terörizme olan desteğinin kesilmesi olarak değerlendirilebilir.

Terörizm ile topyekun mücadele için terörün güvenlik, istihbarat, psikolojik harekât, sosyal, ekonomik ve eğitimsel boyutlarını inceleyerek ve yapılacakları makro seviyede planlayarak icracı makamlar arasında gerekli koordineyi sağlayacak, takip edecek ve yıllardır talep edilen Başbakanlığa bağlı bir kuruluşun tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Örgütlerin ülke içi ve dışı finansal kaynaklarının önlenmesi, örgütlerle bağlantısı olanlar, örgütlere destek sağlayanlar, örgütlerin propagandasını yapan bazı kuruluşlar, kişiler ve sivil toplum

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE’NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

örgütleriyle mücadele edilmesi, örgütlerin sahip olduğu veya mesajlarını yayan yandaş medyanın rahatça yayın yapmasını ve dağıtılmasını önleyecek tedbirlerin alınması büyük önem arz etmektedir.

Terörizm ve onunla mücadele yollarını ortaya koyduktan sonra Atatürk’ün 1923 yılında ifade ettiği “ Hükümetin varlığının sebebi ülkenin asayişini, milletin huzur ve refahını sağlamaktır. Bütün ülkede gerçek bir asayiş hâkim olmalıdır. Millet büyük bir huzur ve güven içerisinde müsterih bulunmalıdır. Ülkemizin herhangi bir köşesinde halkın güvenliğini, devletin bütünlük ve asayişini bozmaya kalkışanlar devletin bütün kuvvetlerini karşılarında bulmalıdırlar” sözlerinin günümüzde ne kadar önemli bir hale geldiğini vurgulamak gerekmektedir.

DEĞİŞEN KONJONKTÜRDE MİLLİ GÜVENLİK (Genelden Özele)

Süleyman ŞENSOY*

I. Soğuk Savaş Sonrası Dünya

Asıl konuya geçmeden önce, stratejik eğitimin ve çalışmaların önemini gösteren bir örnek vermek istiyorum. Son Irak Savaşı arifesinde, Pentagon, CIA ve diğer kurumlar tarafından hazırlanmış bir belge ABD Devlet Başkanına sunuldu. Toplam üç paragraftan oluşan bu stratejik belgenin maddi değerini hesaplamak mümkün değildir. Çünkü bu belge içinde yer alan üç paragraflık metin, on binlerce nitelikli uzman personelin uzun soluklu çalışmalarının bir ürünü olarak oluşmuştur. Bu örnek ile, şu anda yapmakta olduğumuz toplantının ve bu gibi çalışmaların, strateji üretebilme ve vizyon geliştirebilme açısından son derece önemli olduğunu vurgulamak istiyorum.

Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Sosyalist Bloğun dağılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte uluslar arası sistemin yapısı köklü bir değişime uğradı. Bu değişimin en önemli sonucu, uluslar arası ilişkilerde çok boyutluluğun artması oldu. Buna bir örnek olarak yakın zamanda yaşadığımız Kuş Gribi vakasını verebiliriz. Dünya ölçeğinde 100'ün üzerinde, ülkemizde ise 15 kadar insan bu grip virüsü nedeniyle hayatını kaybetti. Bu olayın iktisadi ve sosyal hayata verdiği zarar ise milyarlarca dolara ulaştı. Dolayısıyla günümüz dünyasında yaşanan olaylar artık tek boyutlu olmuyor ve bu olayları tek boyutlu olarak inceleyip değerlendirmemiz de mümkün olmuyor. Çünkü en ufak bir olay, küreselleşmenin etkisiyle zincirleme bir reaksiyon yaratabiliyor ve kendisini aşan çok daha büyük sonuçlar üretebiliyor.

Bugünkü uluslar arası sisteme baktığımızda, süper güç pozisyonunda bulunan ABD'ye karşı AB'nin yükselişi ile karşılaşyoruz. AB, ABD'nin askeri ve iktisadi üstünlüğüne karşı insan hakları ve demokrasi merkezli bir konsept geliştiriyor. AB, insan hakları ve demokrasi konsepti üzerinde siyasal birliğini ve bütünlüğünü geliştirip güçlendirmeye çalışıyor. Ayrıca AB'nin ABD karşısında ekonomik yükselişini de görüyoruz. AVRO'nun ABD doları karşısında değerlendirilmesi ve uluslar arası ödemelerde gittikçe daha fazla oranda kullanılması, AB'nin iktisadi yükselişinin bir göstergesidir. Ayrıca AB'nin yükselişi, 2000 yıllık Hıristiyanlık tarihinin AB vasıtasıyla siyasal bir geleceğe doğru gittiğini gösteriyor.

Dünya politikasında etkili olan bir diğer aktör Rusya Federasyonu'dur. Bir görüşe göre Rusya, SSCB'nin dağılmasını istemiş ve bizzat kendisi dağılma sürecini başlatmıştır. Karşıt görüşe göre ise, dağılma süreci Rusya tarafından arzulanmamış ve bir takım olumsuzluklar nedeniyle SSCB dağılmıştır. Hangi görüş doğru olursa olsun fark etmez; SSCB'nin dağılması ile birlikte

* TASAM Başkanı

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

Rusya'nın küresel etkinliği ve gücü büyük ölçüde azalmıştır. Özellikle bu durum Ortadoğu için geçerlidir. SSCB'nin dağılması sonrasında Rusya bölgedeki etkinliğini ve gücünü yitirmiştir. Ama Rusya, dağılma sürecinin sancılarını çabuk atlatmış ve toparlanma sürecine girmiştir. Rusya, hem iktisadi, hem de devlet örgütlenmesi ve siyasal yönetim alanlarında hızla toparlandı. Öz kaynaklarına dayalı bir milli ekonomi konsepti geliştiren ve uygulayan Rusya, bu politika sayesinde bütçe açığı ve cari açık vermiyor, dış ticaret fazlası sağlıyor. Bu durum Rusya'yı Batı karşısında güçlendiriyor ve Batı'nın müdahalelerinden koruyor.

ABD ve AB'nin dışında bir başka gücün yükselişi ile karşı karşıyayız. Küreselleşme çağında Çin ekonomisi hızla büyüyor ve Çin malları dünya pazarlarını istila ediyor. 1979 yılında 24 milyar \$ olan Çin ihracatı, resmi rakamlarla günümüzde yaklaşık 700 milyar \$'a ulaşmıştır. Çin dış ticaretinin yaklaşık %50'sinin gayri resmi yollarla yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu durumda Çin'in gerçek ihracat hacmi 700 milyar \$'dan daha büyüktür. Çin, küreselleşme sürecinden ciddi biçimde istifade etmiş ve günümüz dünya ekonomisini çökertebilecek bir iktisadi güce ulaşmıştır. Ayrıca bir iddiaya göre Çin, ABD'den sonrası için İsrail'in en önemli müttefikidir. Çin'e 700 milyar dolar kalıcı yabancı sermayenin, dünya çapında son derece etkili ve etkin olan Musevi Lobisinin vizesi olmadan giremeyeceği kanaatindeyim.

Tüm bunları değerlendirmeye aldığımızda, Türkiye'nin Çin ile olan ilişkilerine dikkat etmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Çin mallarının Türk piyasalarını istila etmesi meselesinden öte, bu ülke ile daha stratejik ilişkiler geliştirilmelidir. Şu anda Çin ile olan ticaret hacmimiz resmi rakamlara göre 7 milyar \$'dır. Bunun 500 milyon \$'lık kısmı bizim Çin'e, geri kalan 6,5 milyon \$'lık kısmı ise Çin'in ülkemize yaptığı satıştır. Kayıt dışı ekonomiyi de göz önüne alırsak, Çin'in ülkemize yaptığı ihracatın daha da fazla olduğunu söyleyebiliriz. Çin ile olan ticaretimizdeki bu dengesizlik, ekonomimizi ve çeşitli sektörlerimizi olumsuz etkiliyor ve bunun sonucunda da güvenlik sorunu olarak önümüze geliyor.

Diğer bir yükselen Asyalı güç Hindistan'dır. Hindistan ile Çin'in toplam nüfusu yaklaşık 2,8 milyardır. Yani bu iki ülke, dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturuyor. Genellikle Hindistan, yaşadığı problemler ile birlikte ele alınıyor. Fakat sadece Hindistan'ın problemleri görmek, bu ülkenin analizi açısından sağlıklı bir yöntem değildir. Hindistan, ABD'nin Asya kıtasındaki önemli bir müttefikidir ve bu ülkenin nükleer silahlanma programı ABD tarafından desteklenmektedir. Hindistan hızlı bir teknolojik gelişme neticesinde, günümüzde yazılım teknolojisi alanında yılda 40 milyar \$ ihracat yapabilecek konuma gelmiştir. Almanya kendi ekonomisindeki gelişmiş beyin-gücü açığını kapatmak için Hindistan beyin-gücünü ülkesine çekmek istiyor. Bu amaçla

Alman firmaları, Hindistanlı nitelikli elemanlara, Hint emek piyasasına göre on kat daha fazla ücret teklif etmektedir. Ama bu teklifleri alanların %95'i, kendi ülkelerine hizmet edebilmek adına yüksek ücretli teklifleri geri çeviriyor.

Bir başka önemli Asyalı güç Japonya'dır. İktisadi yönden büyük bir güç olan bu ülke, II. Dünya Savaşı sonunda yapılmış olan bir takım anlaşmalar nedeniyle askeri yatırımlar ve projeler geliştiremiyor. Bu nedenle de dünyanın en güçlü ekonomilerinden birisine sahip olan Japonya askeri yönden önemli güce sahip değildir. Fakat iktisadi yönden son derece güçlüdür ve dünya ekonomisi içinde son derece etkindir.

Avrupa ile Asya'yı karşılaştığımızda, Avrupa'nın sosyal yapısının yaşlı, hantal, dinamizmden ve enerjiden uzak, sosyo-kültürel açıdan yozlaşmış olduğunu görürüz. Asya toplumları Avrupa toplumuna göre daha genç, daha dinamik/enerjik ve sosyo-kültürel yönden daha ahlaklıdır. Bu nedenledir ki Asya, Avrupa karşısında güç kazanmıştır ve güçlenmeye devam etmektedir.

II. 11 Eylül

Böyle bir ortamda 11 Eylül 2001 tarihi yeni bir kamplaşma başlattı. Bu kamplaşma iktisadi kamplaşmayı da içermektedir. Bu durum, ulusal devlet konseptini tekrar canlandıracaktır. Dolayısıyla, AB'nin ömrünün çok uzun olmayacağını düşünüyorum. Bütün dünyada ulus-devlet konsepti ile ulusalcı hareketler hızla gelişmektedir ve bu nedenle de milli güvenlik konseptleri değişmektedir.

Böyle bir ortamda ABD iki stratejik harekât gerçekleştirdi: Çin'i kontrol etmek için Afganistan'a, enerjiyi kontrol etmek için Irak'a girdi ve bu iki ülkeye yerleşti. Yani ABD askeri kuvvetleri sadece Afganistan'ı ve Irak'ı ele geçirmek amacıyla bu topraklara girmedi. Asıl amaç kendisine rakip olan devletleri baskı ve kontrol altına almaktır. Ortadoğu'daki petrol kaynaklarını ve enerji yollarını kontrol etmek son derece stratejik bir konudur. Çünkü enerji kaynaklarını ve yollarını kontrol eden güç, aynı zamanda bu enerji kaynaklarını kullanan devletler üzerinde kontrol ve baskı oluşturabile imkânını da elde etmiş olur.

11 Eylül sonrası yeni dönemde Batı dünyası içinde anti-Semitizm'den anti-İslam'a doğru bir kayış yaşanmaktadır. Batı Dünyası, adeta İslam Dünyası'nı "medeniyetler çatışması"na sürüklemektedir. Huntington "Medeniyetler Çatışması" adlı çalışmasında sekiz farklı medeniyetten söz ediyor. Oysa pek çok araştırmacı iki ana medeniyetin var olduğunu, diğerlerinin bu iki ana medeniyetin alt-medeniyetleri olduğunu söylüyor. Bu iki ana medeniyet Batı ve Doğu

medeniyetleridir. Üç büyük dinin hepsi Doğu Medeniyeti içinden çıkmıştır. Doğu Medeniyeti içinde Türkler, tarih boyunca pek çok güçlü ve etkili alt-medeniyetler geliştirmiştir. Doğu Medeniyeti ve Türkler bu tarihsel gücünü tekrardan canlandırabilirse, hem kendisine hem de Batı Medeniyeti'ne büyük katkı sağlayabilir. Doğu, bu potansiyele sahiptir.

Bu büyük potansiyele sahip olan Doğu'da ASEAN (the Association of Southeast Asian Nations - Güneydoğu Asya Ulusları Birliği) hızla gelişmektedir. Şu anda iktisadi, siyasi ve teknik anlamda AB kadar güçlü olmasa da, Çin ile birlikte hızla gelişmekte olan bu örgüt, önümüzdeki 10-15 yıl içinde dünya arenasında önemli bir yere gelecektir. ASEAN, Asya'nın yükselen yıldızıdır; geleceğin “Asya Birliği”dir.

III. Bölgesel Gelişmeler

Bölgesel gelişmeler bağlamında bizi en çok ilgilendiren bölge kuşkusuz Ortadoğu'dur. Batı merkezli geliştirilen paradigmlar ile bu bölgeyi inceleyemeyiz, anlayamayız ve açıklayamayız. Bu paradigmlar Ortadoğu söz konusu olduğunda yetersiz kalıyor, iflas ediyor. Ayrıca Ortadoğu coğrafyasını sadece bazı teknik araçlarla açıklayamayız. Yani bu coğrafyada yaşanan olayları, problemleri, yeni gelişmeleri sadece petrole, enerji yolları ve enerji güvenliği ile açıklayamayız, anlayamayız. Karşımızda çok daha karmaşık ve gizemli bir konjonktür mevcuttur.

İran'ın nükleer güç olma çabaları, Irak'ın işgal edilmesi, İsrail-Filistin çatışması ve uyuşmazlığı, İsrail'in bir Akdeniz gücü olma çabaları ve ABD'nin “Büyük Orta Doğu Projesi” Ortadoğu'nun sıcak gündemini oluşturan konular ve meselelerdir. Türkiye tüm bu gelişmelerden yoğun biçimde etkileniyor ve rahatsızlık duyuyor. Son dönemde bölgede iki stratejik gelişme yaşandı: Bunlardan birincisi, İran'ın Hizbullah'ı kullanarak Lübnan üzerinden İsrail'e cephe açmasıdır. İkinci stratejik gelişme ise, yaklaşık 200-250 bin askerimizin Güneydoğu Bölgesine konuşlandırılması oldu. Bu iki gelişmenin bölgedeki dengeleri önemli ölçüde etkilediği kanısındayım.

Karadeniz coğrafyasına da değinmek istiyorum. ABD, tarihinde ilk defa Karadeniz coğrafyasında bu kadar nüfuz sahibi olmuştur. Bu, Ukrayna ve Gürcistan'da yaşanan ve ABD yandaşı hükümetleri iktidara taşıyan “yumuşak devrimler” ile oldu. Bu gelişmeler Rusya'yı ciddi biçimde rahatsız ediyor. Özellikle Rusya ile Gürcistan arasında sıcak çatışmaya varabilecek kadar ciddi problemler ortaya çıktı. Çünkü ABD ilk defa Rusya'nın birinci kuşak nüfuz alanına müdahale etmektedir. Ayrıca ABD ilk defa Karadeniz'de bir deniz gücü konuşlandırmayı planlamaktadır. Bu stratejik planın hayata geçirilmesi, hem ABD'nin Rusya karşısında gücünü ve bu coğrafyadaki nüfuzunu artıracak, hem de Ukrayna ve Gürcistan'daki Amerikan yandaşı yönetimlerin varlığını

koruyacaktır. Öte yandan ise tüm bu yeni gelişmeler önümüzdeki yıllarda Montrö Boğazlar Sözleşmesi’ni yeniden tartışmaya açacaktır. Dolayısıyla, bir Karadeniz ülkesi olan Türkiye'nin bu gelişmeleri yakından takip etmesi ve gerekli tedbirleri önceden alması büyük önem taşımaktadır.

Ülkemiz için önem arz eden bir diğer bölge Balkanlar'dır. Önümüzdeki dönemde AB'nin genişleme süreci Balkanlar'a doğru olacaktır. Bölge ülkelerinin Birliğe dahil edilmesi ile genişleme sürecinin sona ereceği kanaatindeyim. Bugün Sırbistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Karadağ AB ve ABD arasında nüfuz alanı anlamında paylaşılmış durumdadır. Bu “nüfuz alanı”nda en önemli millet Arnavutlardır. Arnavutlar, halen nihai çözüme kavuşmamış olan “Kosova'nın Statüsü” meselesi ile doğrudan ilintili millettir. Yakın bir zamanda bağımsız “Kosova Cumhuriyeti”nin kurulması olası bir durumdur. Bunun gerçekleşmesi durumunda ise Arnavutların bölgedeki önemi daha da artacaktır. Son yıllarda Türkiye, Balkanlar arenasında ciddi bir mevzi kaybı yaşadı. Türkiye'nin Kalkınma Yardımları 2006 sonu itibariyle 1,8 milyar \$'dır. Bu yardımlar Ortadoğu, Kafkaslar, Orta Asya, Balkanlar ve kısmen de Afrika ülkelerine gitmektedir. Bu yardımlar daha stratejik bir biçimde kullanılmalı ve böylece Balkan ülkeleri ile daha stratejik ilişkiler geliştirilmelidir.

Türkiye'den çok uzak olmasına rağmen Orta ve Latin Amerika'da meydana gelen olayların, Venezüella başta olmak üzere, takip edilmesinde fayda olduğu kanısındayım. Bu kıta ihmal edilmemeli, yakından takip edilmeli ve incelenmelidir.

IV. Enerji Güvenliği

Bir başka önemli konu enerji güvenliği meselesidir. Enerji konusu sanayi ve ekoloji ile birlikte ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Sanayi, enerjiye dayanır. Dünyanın son 200 yılda geçirdiği hızlı sanayileşme süreci ise dünyamızın ekolojik dengesine büyük zarar verdi. Dolayısıyla enerji politikaları, sanayileşme ve ekolojik denge meseleleri göz önüne alınarak belirlenmelidir.

Hem ihtiyaç duyulan enerjinin arzı, hem de enerjinin talep edilen bölgelere düzenli taşınması önemlidir. Enerji arzında veya enerjinin taşınmasında ortaya çıkan aksaklıklar zincirleme olarak etki yaratmakta ve ciddi problemlere neden olmaktadır. Enerji kaynakları bakımından dışa bağımlı olup olmamak son derece hayati bir meseledir.

Türkiye olarak kullandığımız enerjinin yaklaşık %80'ini dışarıdan temin ediyoruz. Yani enerji bakımından dışa bağımlı bir ülkeyiz. Bu nedenle, alternatif enerji kaynakları üzerinde çalışmalı

ve yeni projeler geliştirmeliyiz. Yeni enerji kaynaklarının geliştirilmesi vasıtasıyla enerji bakımından dışa olan bağımlılığın azaltılması ülkemizin milli güvenliği açısından çok önemlidir.

V. Türkiye

Ülkemizin güvenliği ve kalkınması açısından yapılması gereken işler ve alınması gereken tedbirler konusunda bazı notlar aldım. Son olarak bu notları sizlere arz etmek ve konuşmamı bu şekilde sonuçlandırmak istiyorum:

1. Gelecekte ortaya çıkabilecek muhtemel iktisadi krizleri en az zararla atlatabilmek amacıyla şimdiden bu olası krizlere karşı simülasyonlar geliştirilmelidir. Yani iktisadi kriz ortamında doğabilecek muhtemel asayiş sorunlarına ilişkin hazırlıkların önceden yapılması gerekir.
2. Kuzey Irak'ta oluşum halinde olan Kürt Devleti ve Güneydoğu Bölgesi merkezli etnik ayrılıkçı hareketler karşısında dikkatli olunmalıdır.
3. Enerji güvenliği açısından büyük önem arz eden ve 1956 yılında başlatılmış olan nükleer enerji çalışmalarımız mümkün olduğu kadar çabuk sonuçlandırılmalıdır. Sanayileşme sürecinin devam ettirilmesi ve hızlandırılması, milli güvenliğin sağlanması ve yüksek teknolojinin geliştirilmesi için nükleer teknolojiye geçiş yapmamız büyük önem arz etmektedir. TASAM olarak bu konuda Enerji Bakanlığımız ile birlikte “Sürdürülebilir Kalkınma için Nükleer Enerji Projesi” yürütmekteyiz. Yedi aşamadan oluşan bu projenin ilk beş aşaması tamamlanmıştır. Altıncı aşama olarak Güney Kore'ye bir gezi düzenlenecek, bu gezi sırasında nükleer güç santralleri yerinde görülecek ve ilgili uzmanlardan bilgi alınacaktır.
4. Dış etkilerden uzak kalınarak potansiyel tehditler değerlendirmesi yapılmalıdır. Doğru bir biçimde potansiyel tehditler değerlendirmesi yapılması, milli ve manevi birlikteliğin pekiştirilmesi son derece önemlidir.
5. Sivil toplum kuruluşlarının (STK) bilimsel ve stratejik biçimde örgütlenmesi, yönlendirilmesi ve bu örgütler arasında koordinasyonun sağlanması gerekir. Çünkü günümüz dünyasında STK'lar son derece önemli ve etkilidirler. OECD'nin yıllık dağıttığı 25 milyar \$'lık kalkınma yardımlarının 11 milyar \$'ı STK'lar eliyle verilmektedir. Bunların bir kısmı misyonerlik kuruluşlarıdır. Bu faaliyetleri yürüten bu STK'lar, OECD Kalkınma Yardımları'nın nerelerde ve nasıl kullanılacağına, kimlere ve ne miktarda dağıtılacağına müdahale edebilecek güce ulaşmışlardır. Dolayısıyla, uluslar arası ve ulusal çapta faaliyet gösteren STK'larımızı bilimsel ve stratejik biçimde bilgilendirmek, koordine etmek, yönlendirmek, teknik kapasitelerini arttırmak ve uluslar arası

KÜRESEL VE BÖLGESEL GÜVENLİK SORUNLARININ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE YANSIMALARI

sistemden istifade etme kabiliyetlerini geliştirmek hayati önem taşıyan bir konudur. Yakın güvenlik kuşağından başlayarak bilimsel esaslara göre çalışan enstitü v.b. organik yapıların kurulması, teşvik edilmesi de dünyanın yeni açılım konseptidir. Bu çalışmalarda asıl önemli olan parasal güç değil, stratejik eğitim, bilgi, donanım ve deneyim sahibi olmaktır.

Bütün bu çalışmaların yapılması ve tedbirlerin alınması durumunda, ülkemiz ve ulusumuz adına olumlu gelişmelerin sağlanabileceğine inanıyorum. Bugünkü bu toplantı ile her hangi bir katkı sağlayabildiysek çok memnun ve mutlu oluruz. Hepinize teşekkür ediyorum.